

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Иzlази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

НЕШТО О ДРАМСКОМ ПЕСНИШТВУ.

(Свршетак.)

Што рекосмо о предмету, облику, о језику у драми у опште, то ваља нарочито за трагедију, која нам само важне сукобе живим енергичним језиком (обично стихом) сме приказати.

Драма у ужем смислу или позоришна игра је онај песмотвор, у ком нам се приказује знаменит чин било из прошлости било из обичног живота, борба знаменита јунака против знаменитих сила, које на послетку јунак победи.

И ту се тражи савршеност, важност, доследност песмотвора, и ту је сав развитака као у трагедији, само што је окрет и катастрофа другачија.

У трагедији се окреће радња на несрећу, у позоришној игри на срећу јунакову. У трагедији пропада јунак у катастрофи, у позоришној игри побеђује.

Комедија је драмски песмотвор, који нам приказује сукоб између две противности, које се мирно реше, а никоме на штету.

Противност (контраст) је дакле душа комедије.

И у комедији има јунака. И он се бори, и он надвлада, али је та борба зачињена хумором и досетком, а сам чин по себи није тако узвишен и знаменит, као што је то у озбиљној драми.

Сукоб комични са свим је друге природе него озбиљни. Лудорија, слабост, мана (унутрашња) заплещу се онде. Случај (али не елементарни) може у комедији преокренути радњу, досетљива мрежа може овде из потаје заплести радњу, брзе, ненадане згоде могу решити чвор као из заседе.

И у комедији се тражи јединство, али то јединство није тако строго и доследно, као што је то у озбиљној драми. Живи, здрави хумор, оштра досетка је оно средство, које оживљава радњу у комедији.

Без хумора, без досетке нема комедије.

Свет мора се развијати у комедији пуним хумором, као светлост кроз призму у шарене боје. Жива досетка мора прагити целу радњу. Свет се развезује пред нама у саме контрасте, који се на послетку сложе у мирну целину.

Али простота није хумор, будалаштина није досетка. Ненадани слепи случај не сме бити јединим покретачем комедије, као што ни карикатура не сме бити основ комичним карактерима.

По својој предмети и изведењу може бити комедија фантастична или реалистична.

Фантастична комедија (нарочито старогрчка) освојила је својим предметом све одношаје јавнога и културнога света, његове мане. И песник, кад их преточи у комедије, може им придружити карактере, мотиве, створове, који су плод његове фантазије, који стоје ван обичног живота људског, а кад сложи тако небо, земљу, пакао, људе, богове, животиње, састави низ контраста пун драмског ефекта.

Такве врсте су аристофанове „Жабе“, „Птице“, „Облаци“.

Или песник оживљава фантазијом природне силе, ствара виле, виљенаке, кепеце, те их саставља и измења у комичној радњи са реалним светом.

Од те врсте су и романтичне фантастичне комедије шекспирове као н. пр „Летњи сан“, „Зимска прича“.

Реалистична комедија црпи своје предмете из реалнога света, похвата махне или лудорије појединаца, али такве, које су опште, те их живом сликом приказује свету.

Већ у Грка истакли су се такви типови. По њима и у Латина и у целом осталом свету.

У реалистичној комедији може смешни сукоб настати по ситуацији или заплету, и то у сплет-

карској комедији у карактеру јунака, и у карактерној комедији.

У сплеткарској комерији, коју су Шпањолци створили, а у којој су Французи највећи вештаци, иду различите особе за својом цели, или све за једном, или различите особе за противном, и по томе настаје међусобно такмење, борба пуна хитрине и доскочица, где једна особа не да другој да до цели дође, те се радња све то јаче заплеће, а досетљивим, ненаданим, али ипак природним начином решава.

Карактерна комедија оснива се на комичном сукобу карактера са самим собом и са светом. Лаж, претваралица, хвалисавац, тврдица, помодарка, гизделин, сухопарни научењак: типични су карактери те врсте

Молијеру у тој струци нема пара.

Ту мора песник добро да пази, да не персоналификује апстрактну ману, већ да ману покаже у карактеру жива човека.

Хисторичка комедија на послетку при своје предмете из комичних сукоба у повесници.

Језик у шаљивој игри мора бити јасан, жив, карактеристичан. Карактери оштри, природни.

Комедија може се писати у стиху и у прози, али је свакако слободна проза згоднија.

Побожна игра приказује нам у драмском облику чин побожног садржаја, а пастирска игра чин из живота пастирскога.

У осталом побожна игра, која се развила из мистерија средњег века, пристаје уз драму или трагедију, премда су то често прости диалози без правог јединства и радње.

Драма се може говорити, али се може и певати уз музику.

Певану драму зовемо опером, где монолог замењује арију, дијалог речитатив, те се додаје и укупно певање, збор.

Трагедији и драми одговара озбиљна, комедији комична опера, лакрдији оперета.

Мелодрам је на послетку краћа драмска песма, коју особе на изменце говоре, али им говор прати карактеристична музика.

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Окаљано поштење“, карактерна слика у 3 чина, написао Борман Риген, превео С. Рајковић, представљено је у нас први пут у уторак 12. јануара о. г.)

Нема за цело ништа лепшега ни пријатнијега за рецензента поворишнога, него кад му се даде прилика, да крајем представе сме рећи: данас сам задовољан; задовољан сам и са представом, и са делом, а и са публиком. Тешко је заиста све ово саставити, те зато се ређе и чују гласи задовољства од стране решетара поворишних дела и глумачких представа. Крајем приказа „Окаљаног поштења“ могли би смо рећи, да смо били више задовољни него незадовољни. Но па да замерамо и да хвалимо.

Поштени и честити творничар Роберт Велс окаљао је своје поштење тиме, вели Риген, што се жртвовао за оца, кад је овај проневерно касу неке банке. Он је оцу, опет као благајнику, из своје касе дао да подмири окрњен новац, па комисија нађе, да у њега нема, колико треба. Он буде тужен и осуђен на две године затвора. Издржи то, дође за тим и ожени се Каролином, кћерком Анвелма Ренцијуса, али јој о своме затвору није ништа рекао. У затвору је био са злочинцем Баранским. Овај му препоручио жену и дете. Жена је умрла а дете, кћер Клару, узео је Роберт к себи и држао је као своје дете. Она је већ одвркла па лепа, па бајна и у њу се заљубљују у један мах двоје: стари пензионирац капетан Франц Ренцијус и морнарски официр Густав Рол. Овде почиње ово дело на бини, а да буде каква год прилика за љубав, баш је рођен дан Робертовој жени. Што овде набројасмо, приповеда се мало по мало пред публиком. То су тешке и немиле усмене. Приповедање је главна

ствар кроз цело дело, радње, акције је мало. Читаве три радње баве се тиме, како Роберт не да кћер Баранскову Густаву, како се чува, да се са Баранским не састане, како се боји, да га овај не ода, јер из тавнице пуштен, помилован је. Но Барански га је одао пре него што се и надао. Жена му сад хоће, да се растави од њега, да га остави, и једва их капетан измири. То је све, и наравно, да се официр и Клара узимају.

Кад се запитамо сада, па чиме је то тако окаљано Робертово поштење? Тиме, што је оца заклонио, ма да се овај опет за то убио? Та то ваљда није непоштено толико. Тиме, што је притајао, да је затворен био? Та сваки крије своју срамоту. Не налазимо довољно разлога, да се тако поштење тиме даде окаљати, а најмање узрока дајемо жени му, да се за то хоће да раставља. Кривица нека јесте у томе, што јој за осам година није о томе ништа рекао, кад га ја тако болело, тако типтало, да је сваком приликом, кад год би се ма којим начином сетио, у јарост долазио те беснио. Па тиме јој још мање дозвољавамо, кад се у комаду непрестанце говори, како је поштен, па како човечно са раденицима поступа

Па питати морамо даље, зашто се Роберт противи толико оцу Кларином, те не ће да му рођену кћер покаже, шта се боји; та тим пре треба да му је покаже, што га Барански беда, да ју је унесређио.

Са делом не можемо баш задовољни бити, па још кад се узме у обзир, да је пуно тужних, жалосних сцена, сцена, које су кадре суве натерати, а не знаш ни сам зашто, јер психолошки се растумачити не да. Али са представљањем морамо задовољни бити. Истина први се

пут представљало, али је тако ишло, рекли би да све веје. Велике је заслуге, велика признања заслужио овога вечера г. Лукић као творничар Роберт. Г. Лукић покळाва се баш момачки: оне муке претрпнати и опет жив остати, то је много; јесте дошло је до пиштоља већ! Роберт је поштен сада, али га савест гризе; непријатна је, грозна је успомена на две године затвора; Роберт је весео, али читати можеш на лицу му, да га нешто тишти, да се сам собом бори, па да већ беснити почиње, што је г. Лукић до ситнице лепо извео. Па тако је било и кад већ у очајању граби пиштољ и у прса ушире, но га опет спушта. Па како је мио онај поглед, како су благе оне речи, кад о рођен дану своје жене даје раденицима по дана одмора, а све им плаћа. Постепено се развија и беснило и јарост у сцени са Баранским, док не доспе до вршка. Речју са представом г. Лукића мора сваки задовољан бити, па и маска му је прилична лепо. У будуће нека му буде само ход млађи и кретање у нешто живље. — Достојно уз мужа пристала му је и жена Каролина у лицу г. Ружићке, и заслужила је наше признање у потпуној мери. — Гђца Л. Хаџићева се овога вечера одликовала природном и лепом игром; мишљење је опште, да је она овога пута сама себе превазишла — Г. Ружић је такође вештачки извео Баранског, тога, да га назовемо, „злудјеја“, кога ни дванаест година тавновања нису памети научиле. Нарочито у призору са ћерком својом, када је оставља, а не казује да јој је отац — дирнуо је нас до суза. — Г. Добриновић је као капетан Франц био јунак онде, где не треба, а где би требало кукавица. Врло је вешто прелазно из једнога контраста у други. И његова представа се допала и овога вечера, као и свагда. — У овој слици беху ангажовани још г. Банковић (Анвелм Ренџијус), г. Димитријевић (Густав Рол), г. Јовановић (Милер, пословођа са кратки рукави), гђца Адамовићева (собарица) и г. Рашић (слуга). Сви су они према улогама и према силама приказивали и приказали, међу њима особито се одликовао Димитријевић добро промишљеном игром својом.

Са публиком овога пута и задовољни смо и незадовољни. Задовољни смо, што се испунила прилично у лепом броју; а незадовољни за то, што је незадовољна и са доиста вештом представом наших глумаца. Или зар се ту не показује нека равнодушност, кад се представи комад тако, да би требало све представљаче одликовати, а новосадска публика не да не одликује ниједног, него не да ни знака од себе о своме задовољству. Ми ипштемо, сви ишту, да се представља лепо, да се улоге уче, а овамо, кад се представи лепо, ни длан о длан. Тиме се неподстиче у глумцима и глумицама воља на рад. *Dixi et salvavi animam meam.* С. М.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Мађарски листови о „Љубавном писму“ Косте Трифковића.)

„Нон“ пише:

„Данас смо гледали у народном позоришту први пут шаљиву игру Косте Трифковића „Љубавно писмо“. Главна мисао те шаљиве игре повната је у различитим варијацијама, али је у изради показао писац велику умет-

ност. У целини забавља те та шаљива игра доста добро, и недељној публици даје се прилика, да се по својој драгој вољи насмеје. Мана је тој шаљивој игри, што се с почетка полако развија и тек при свршетку постаје све занимљивија. Публика је лепо примила ту новину и бурним плескањем одликовала је све представљаче.“

„Ellenör“ вели:

„У народном позоришту данас је давано „Љубавно писмо“, та шаљива игра Косте Трифковића, коју је „Матица српска“ наградила из фонда накиног. У тој шаљивој игри има доста шале, и јако комичних ситуација, међу које долази нарочито и оно место, када Видићка и Дражићка не ће да верују Евици и њеној исповести. У то искуцава сахат: четири, пет, шест, а Милан се појављује на вратима, изговарајући се, да је дошао „са свим случајно“. Сви на позорници ударе у смех, па то прихваћа и публика и удара у бурно плескање. Томе привору, па љубомори дражићкиној и видићкиној и самртном страховању дражићевом публика се од срца смејала, а од тога више не може се ни тражити од скромне блуете, која не ће ништа више да буде него што је.“

„Egyetértés“ пише:

„Данас су давали „Љубавно писмо“, шаљиву игру Косте Трифковића, који је сувише рано умрло. То је шаљива игра „малих забуна“. Добра воља из тог комада прелази и на саме гледаоце. На позорници се много смеју, а смех са позорнице наводи на смех и гледаоце. То је шаљива игра од оне врсте, о којој Немци веле да је у њој све „gemüthlich“, а израђена је хумором Родерика Бенедикса. Та шаљива игрица има и ту добру страну, да никако не допушта, да ти је и на часак само дуго време. Што је тај комад тако лепо успео, може се приписати и изврсној игри наших глумаца у скупу и посебице.“

„Függetlenség“ пише:

„Шаљива игрица, коју смо данас гледали у народном позоришту, може бити да је први књижевни производ српски на позорници мађарској. Писац јој је Коста Трифковић, који је сувише рано преминуо, а награду је добила та шаљива игрица од „Српске Матице“. По њој не можемо још пресудити какве су књижевне прилике у Срба, али се по тој малој блуети може видети, да јој је писац имао дара, да је био веселе ћуди и да је досетљив.“

За тим опширно приповеда садржину, па онда наставља:

„Ванредно добром вољом приказали су комад сви глумци: Берчеви и Лендвајиница (доктор и докторка), Надаји и Молнарка (Дражић и Дражићка), Пирошка Палотајијева (Евица), Михаљеви (Милан). Глумци су још узели дивне српске маске, те су и тиме помогли, те је комад тако добро примљен. Било је тапшања и смеха доста, и та ће шаљива игра прибавити позоришној публици још доста забавних вечери. Само би драматургу ваљало да језик у тој шаљивој игри мало дотера, јер су преводиоци овде онде показали, да са мађарским језиком стоје на ратној ноzi. Ако Србин и не воли Мађара, а Мађар опет Србина, али бар на пољу граматике не треба да шкоде једно другом.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

36. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕПЛАТЕ.

У КОРИСТ ПОЗОРИШНЕ ДРУЖИНЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 17. ЈАНУАРА 1882.

ПРВИ ПУТ:

РАТ У МИРНО ДОБА.

ШАЉИВА ИГРА У 5 ЧИНОВА, НАПИСАО МОЗЕР И ШЕНТАН, ПО НЕМАЧКОМ ПРЕРАДИО
БРАНКО М. ЈОВАНОВИЋ.

О С О Б Е :

Ђока Спасић, богаташ	Милосављевић.
Смиљка, жена му	Д. Ружићка.
Даница Комаров, његова нећака	М. Рајковићка.
Стевка Берићева, њена другарица	Л. Хаџићева.
Сима Чигрић, варошки саветник	Р. Поповић.
Софија, жена му	Ј. Поповићева.
Јелка, њихова кћи	Б. Хаџићева.
Драгић, генерал	Лукић.
Душан Симић, потпоручик, генералов побочник	Димитријевић.
Гавра Јаснић, војни лекар	Ружић.
Макса Недић, потпоручик	Добриновић.
Пера Пилулић, апотекар	Динић.
Цветко, слуга Душана Симића	В. Поповић.
Јован, слуга	Јовановић.
Јула, куварка } код Спасића	С. Димитријевићка.
Перса, собарица }	Д. Адамовићева.

Збива се у већој вароши, у данашњем времену.

За овај комад набављена су и зготовљена нова војничка одела.

Према лепој цели примају се и добровољни прилози са захвалношћу.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

Ко од наших поштованих претплатника жели своје место задржати и за ову представу, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдаље до 11 сахата пре подне.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.